

JAN ORIENT (Orient) Z KRAKOWA – filozof, teolog, zm. ok. 1460.

W 1405 został bakałarzem Wydziału Artium Akademii Krakowskiej. W 1407 podjął studia na uniwersytecie w Pradze, gdzie w 1412 uzyskał magisterium z filozofii. Od 1426 był prof. Wydziału Artium Akademii Krakowskiej, wykładając *Metafizykę* Arystotelesa. W latach 1427–1428 i 1438–1440 pełnił funkcję dziekana. W 1413 rozpoczął w Pradze studia teologiczne, które kontynuował w Akademii Krakowskiej. W 1441 został członkiem komisji powołanej do zrewidowania przywilejów i statutów uczelni. W 1442 otrzymał bakalaureat z teologii i do 1444 wykładał Pismo Święte.

Dzieła J.: *Komentarz do „Metafizyki” Arystotelesa* (1426; rps BJ 1895); *Komentarz do „Psałmów” Dawida* (1444; rps BJ 1332 i 1333).

KONCEPCJA METAFIZYKI. W poglądach filozoficznych pozostawał pod wpływem szkoły franciszkańskiej, wzorując się głównie na augustynizmie Aleksandra Boniniego i szkotystach; nawiązywał także do Tomasza z Akwinu. Przedmiotem metafizyki jest, wg J., byt jako byt. Podobnie jak Arystoteles, za byt uznawał substancję, wtórnie przypisując bytowość przypadłościom. Za szkotystami przyjmował w bycie hierarchię determinujących się wzajemnie warstw bytowych (formalitates), różniących się formalnie (istota od istnienia różnią się jedynie myślnie). Metafizyka zajmuje się bytem koniecznym (Bogiem) i możliwym (substancja i przypadłości), niematerialnym i materialnym, niestworzonym i stworzonym. Podstawą analogii między stworzeniami a Bogiem jest partycypacja bytów. Dopuszczając w metafizyce metody dialektyczne, dostrzegał jej podobieństwo do logiki (wpływ nominalizmu).

PROBLEM UNIWERSALIÓW. Rozważając zagadnienie powszechników, przyjmował stanowisko realizmu umiarkowanego: powszechnik jest istotą rzeczy ujętą intelektualnie; jako związany z bytem (intencja pierwsza) jest realny i jednostkowy, natomiast ujęty w aspekcie ogólności (intencja druga) stanowi jakościową przypadłość aktu poznania. Odróżnił 2 rodzaje powszechników, oznaczających: 1) w porządku orzekania (universale in praedicando) – to, co może być orzekane o wielu rzeczach; 2) w porządku przyczynowania (universale in causando) – Boga (Pierwsza inteligencja), który będąc najbardziej uniwersalny jako przyczyna, stanowi fundament wszystkich

istot. Zasadą istnienia bytu jest forma, pozostająca jednak przypadłością w stosunku do compositum bytowego.

J. Fijałek, *Studia do dziejów Uniwersytetu Krakowskiego i jego wydziału teologicznego w XV wieku*, Kr 1898, 181; tenże, *Mistrz Jakub z Paradyża i Uniwersytet Krakowski w okresie Soboru Bazylejskiego*, Kr 1900, I 233, 252; M. Markowski, *Spis osób dopuszczonych do wykładów i do katedry na wydziale teologii Uniwersytetu Krakowskiego w XV w.*, MHFS 4 (1965), 168, 191; K. Wójcik, *J. Orient*, MHFS 5 (1965), 24–33; Z. Włodek, FPS 144; tenże, *Filozofia bytu*, Wr 1977; M. Markowski, *Teoria poznania*, Wr 1978; S. Dobrzanowski, *J. Orient*, w: *Słownik polskich teologów katolickich*, Wwa 1982, III 260–261; J. Domański, Z. Ogonowski, L. Szczucki, *Zarys dziejów filozofii w Polsce. Wieki XIII–XVII*, Wwa 1989.

Artur Winiarczyk